

The Relation Between Kantian Autonomy and Moral Exemplarism from Zagzebski's Perspective

Simin Jahani *

Ph.D. student in Ethics, Theology, and Islamic Studies at the University of Qom, Qom, Iran

Mohsen Javadi

Professor in the Department of Ethics, Theology, and Islamic Studies at the University of Qom, Qom, Iran

Zahra Khazaei

Professor in the Department of Philosophy at the University of Qom, Qom, Iran

Extended Abstract

1. Introduction

This article addresses the tension between Zagzebski's theory of exemplarism and the Kantian principle of moral autonomy. Autonomy, one of the foundational tenets of Kantian ethics, emphasizes the self-regulation of the moral agent and their independence from any motive other than moral duty. That is, no external authority, such as society, divine will, or even psychological characteristics, should impose moral obligations on us. At first glance, this principle appears to conflict with the adoption of an exemplar as a moral authority, as Kant explicitly warns against the practice of modeling one's morality on others.

Drawing upon the theory of moral exemplarism, which is central to Zagzebski's virtue ethics, this article explains its various components, including self-trust, the emotions of admiration, narrative, and conscience-based reflection. In doing so, it raises the challenge that Zagzebski herself addressed and that critics consider to be the most significant problem for exemplarism: how to reconcile the

* Corresponding Author: Smn.jahani97@gmail.com

How to Cite: Jahani, S., Javadi, M., Khazaei, Z. (2026). The Relation Between Kantian Autonomy and Moral Exemplarism (from Zagzebski's Perspective, *Hekmat va Falsafeh*, 21(84), 35-62.. doi: 10.22054/wph.2026.87811.2330

emulation of exemplars with a steadfast commitment to the Kantian principle of autonomy. The main issue is whether the process of moral development through virtuous exemplars, which appears inherently imitative, and the idea of autonomy can be reconciled. Can moral exemplars serve as the basis for the development of moral virtue without undermining the agent's autonomy?

To answer these questions, the article first examines Zagzebski's account of how the moral agent engages with the exemplar (moral agent). Furthermore, it incorporates contemporary interpretations of Kant such as Korsgaard, to argue that autonomy in Zagzebski's view, reinterpreted through the lens of Korsgaard, does not imply isolation and radical self-reliance. Instead, autonomy is formed through interaction with others, including moral exemplars. In Korsgaard's interpretation, autonomy signifies conscientious self-governance, where the criterion for success is when one's beliefs, emotions and actions withstand the test of conscientious reflection.

By analyzing the concept of moral authority within an exemplarist framework, Zagzebski addresses its relationship with imitation, a concept that Kantian ethics often rejects. Zagzebski demonstrates that the emotional and epistemological bond formed with a role exemplar does not violate autonomy. Relying on the Enlightenment tradition regarding the position of the self, self-awareness, the rational ability of the individual, and the inner capacities of an individual, she develops the concepts of "self-trust", "self-awareness", and the "self-conscious self" which is the ultimate bearer of authority. A self-conscious agent, by virtue of having a "self," possesses executive function and inherent authority over themselves. The question then arises: Is trust in others (and thus adopting a role exemplar) rational? Here, Zagzebski bridges self-trust to trust in others. Following the rational principle of "treating like things alike," someone who trusts their own cognitive faculties must extend that trust to other self-conscious and conscientious individuals who possess similar faculties, a trust essential for both knowledge and autonomy.

Beyond this challenge, Zagzebski addresses significant criticisms

of exemplarism (including the risk of idealizing exemplars, or the potential for bias or abuse of moral authority) by invoking the concept of “reflective admiration.” This is not merely an immediate emotional reaction; when accompanied by reflection, it serves as an epistemic tool for recognizing virtue. Admiration within exemplarism has cognitive and emotional aspects. The former constructs the theory’s conceptual framework, while the latter provides the source of motivation. This concept is pivotal in resolving the autonomy challenge. Epistemic authority stems from the trust generated by admiration for the role exemplar, rather than from their external or institutional position. We first identify an individual as a role exemplar through experience and then we confirm this admiration through reflection, and thus the individual becomes a moral authority. A causal and normative relationship exists between being a role exemplar and exercising authority. Authority is conferred upon those deemed worthy of emulation due to virtues such as honesty, wisdom, and humility; the very qualities that prompt admiration. There is a connection between the authority of an exemplar and the exemplar as model for ourselves. This connection explains why authority is compatible with autonomy.

Literature Review

A review of the published literature on exemplarism and autonomy indicates that existing studies have largely been limited to describing the theory of exemplarism and autonomy. However, one of the most significant challenges of exemplarism theory, namely its compatibility with the principle of autonomy, has not been adequately addressed. A survey of the relevant articles further shows that many studies have examined the concept of autonomy in relation to technology, the ethics of care, and authenticity, while others have explored exemplarism in connection with Quranic ethics, organizational ethics, and mystical exemplarism.

Methodology

In this article, through a conceptual analysis of key notions employed

by Zagzebski, such as narrative, epistemic authority, self-trust, admiration and reflective admiration, the researchers elucidated her argument and explanation of the epistemic dimension of emotions.

Discussion and Conclusion

This article, focusing on Zagzebski's theory of exemplarism, examines the relationship between "moral emulation" and Kant's "autonomy." In examining the central elements of exemplarism, it became clear that Zagzebski, by emphasizing the role of admiration and exposure to moral exemplars, grounds moral development in an initial affective perception (an emotionally mediated recognition of excellence) that sets the agent on the path toward virtue. This process begins with a *prima facie* trust in the emotion of admiration.

Crucially, however, the originality of moral growth lies not in uncritical obedience to another, but in the agent's inner capacity for conscientious reflection. Thus, in Zagzebski's theory of exemplarism, emulation in the context of conscientious reflection constitutes a form of active self-regulation. In this view, imitation is a responsible response to the recognition of virtue in another. While it acknowledges the exemplar's moral authority, it simultaneously facilitates the development of internal authority, strengthens moral self-trust, and deepens moral independence. Accordingly, the notion of imitation, which in Kantian account appears ambiguous, and at times explicitly rejected, can be reconstructed within the framework of the theory of exemplarism in the form of reflective emulation, especially when interpreted through Korsgaard's account of autonomy.

Keywords: Moral Exemplarism, Kantian Autonomy, Moral Trust, Conscientious Reflection, Zagzebski.

بررسی نسبت خودآیینی کانت و الگوگرایی اخلاقی از منظر زگزبسکی

سیمین جهانی *

دانشجوی دکتری اخلاق الهیات و معارف اسلامی دانشگاه قم، قم، ایران

محسن جوادی

استاد گروه اخلاق الهیات و معارف اسلامی دانشگاه قم، قم، ایران

زهر خزاعی

استاد گروه فلسفه دانشگاه قم، قم، ایران

چکیده

خودآیینی از مهم‌ترین اصول اخلاق کانت، بر قانون‌گذاری برای خود و استقلال عامل اخلاقی از هر انگیزه‌ای جز وظیفه اخلاقی تأکید دارد؛ یعنی هیچ مرجع بیرونی، مانند جامعه، اراده الهی یا حتی ویژگی‌های روان‌شناختی، نباید الزام‌های اخلاقی را بر ما تحمیل کند. در نگاه نخست، این اصل با الگو قرار دادن یک مرجع اخلاقی تعارض دارد، چنانکه کانت، به صراحت تبعیت از الگوها را زیان‌بار می‌داند؛ البته در بخش‌هایی با شروطی الگوها را می‌پذیرد. زگزبسکی در کتاب مرجعیت معرفتی، این مسئله را بررسی می‌کند که آیا فرایند رشد اخلاقی از طریق الگوهای فضیلت‌مند که ظاهراً تقلیدی است و ایده خودآیینی قابل جمع‌اند؟ آیا الگوهای اخلاقی می‌توانند زمینه رشد فضیلت اخلاقی در انسان باشند، بدون آن‌که به خودآیینی خللی وارد شود؟ در سرمشق‌گیری، تصمیم‌نهایی با شخص الگوست یا عقل و وجدان عامل اخلاقی؟ این جستار با بررسی مؤلفه‌های نظریه الگوگرایی زگزبسکی - از جمله اعتماد به خود و دیگران، عاطفه تحسین و روایت‌ها، تأمل وجدان‌مدارانه - و برخی مبانی آن مثل ارجاع مستقیم به الگوها و تفاسیر جدید از اخلاق کانتی (به‌ویژه در آراء کرسگارد)، به این نتیجه می‌رسد که فرایند سرمشق‌گیری در الگوگرایی، اگر با تحسین متأملانه و تأمل وجدانی صورت گیرد، نه تنها با خودآیینی تعارض ندارد، بلکه شکلی از تحقق تدریجی آن و گامی در مسیر تقویت عاملیت اخلاقی و خودفرمانروایی است. خودآیینی در تفسیر کرسگارد به معنای تدبیر وجدانی خوشتن است و معیار موفقیت در این تدبیر آن است که باورها، عواطف، اعمال و سایر جنبه‌های خود بتوانند از آزمون تأمل وجدانی سربلند بیرون آیند.

کلیدواژه‌ها: الگوگرایی اخلاقی، خودآیینی کانتی، اعتماد اخلاقی، تأمل وجدانی، زگزبسکی.

* نویسنده مسئول: Smn.jahani97@gmail.com

۱. مقدمه و طرح مسئله

نسبت سرمشق‌گیری اخلاقی و خودآیینی، از چالش‌های میان دو نظریه اخلاقی رقیب یعنی الگوگرایی زگزیب‌سکی و وظیفه‌گرایی کانتی است.^۱ پرسش اصلی این است که آیا الگوهای اخلاقی می‌توانند زمینه رشد فضیلت اخلاقی در انسان باشند، بدون آن که به خودآیینی آن‌ها خللی وارد شود؟

مفهوم مرجعیت اخلاقی در بستر دیدگاه الگوگرایانه معنا می‌یابد و همین مفهوم است که دقیقاً آغاز جدال موافقان و مخالفان تقلید و اعتبار آن است. اینکه در این دیدگاه، مرجع نهایی در تصمیم‌گیری اخلاقی، شخص الگوست یا عقل و وجدان انسان، مسئله مهم دیگری است که زگزیب‌سکی به بررسی آن می‌پردازد. فیلسوفان زیادی از جمله کانت با تقلید سرستیز دارند، البته نشانه‌هایی هم از سازگاری با آن «اما با شرط و شروطی» در متون کانت دیده می‌شود.

در نظریه الگوگرایی زگزیب‌سکی، فرایند رشد اخلاقی با تحسین (عاطفه‌ای که در همه انسان‌ها وجود دارد) آغاز می‌شود و مشاهده الگو و مواجهه با تجربه‌های زیسته او، شخص را به تأمل و عمل اخلاقی برمی‌انگیزد. تأملی که در مدار وجدان صورت می‌گیرد، بی‌تردید تغییری رو به رشد و پیشرفت اخلاقی برای انسان به همراه خواهد داشت. به نظر این فرایند با خودقانون‌گذاری کانت در تضاد است؛ اما خودآیینی در نگاه زگزیب‌سکی - در پرتو تفسیر کرسگارد از آن - عقلانیتی است که لزوماً به معنای انزوا و خوداتکایی صرف نیست؛ بلکه از مسیر تعامل با دیگران از جمله الگوهای اخلاقی، شکل می‌گیرد. ظاهراً زگزیب‌سکی در دفاعش از عدم تضاد سرمشق‌گیری در الگوگرایی با خودآیینی، خودآیینی

۱. البته برخی تقابل دیدگاه ارسطو [یا ارسطویی مانند الگوگرایی زگزیب‌سکی] با دیدگاه کانت را اساساً نادرست می‌دانند و شاید این تاییدی است بر ادعای زگزیب‌سکی در متضاد نبودن سرمشق‌گیری با خودآیینی. «رابطه متقابل فضیلت اخلاقی و حکمت عملی نشان می‌دهد که مانند کردن دیدگاه ارسطو به دیدگاه (رایج) هیوم یا کانت و فرض اینکه عقل یا بنده عواطف است یا اینکه عواطف را در چنگ می‌گیرد و هدایت می‌کند، نادرست است. برای طرح چنین ادعاهایی لازم است، فضیلت اخلاقی و حکمت عملی در شخص نیک چنان از هم تفکیک شوند که مخالف روح توصیف ارسطوست» (گاتلیب، ۱۴۰۰: ۳۹-۴۰).

بررسی نسبت خودآیینی کانت و الگوگرایی اخلاقی از منظر زگزبسکی؛ جهانی و همکاران | ۴۱

را به عنوان شرط عاملیت اخلاقی^۱ در نظر می گیرد و نه گونه ای عقلانیت بر ساخت گرایانه؛ یعنی پذیرش مرجعیت اخلاقی الگو با خودآیینی شخص در تعارض نیست؛ بلکه بخشی از رشد عاملیت اخلاقی اوست.^۲

نقدهای مهمی به دیدگاه زگزبسکی وارد شده است^۳ - از جمله خطر ایده آل سازی الگوها، امکان تعصب یا سوء استفاده از مرجعیت اخلاقی و تردید در اعتبار عاطفه تحسین به عنوان معیار شناخت فضیلت در الگو - که مجالی برای پرداخت تفصیلی به آنها نیست. مقاله حاضر پس از تبیین مبانی نظری الگوگرایی، به تحلیل مفاهیم اعتماد، تحسین و مرجعیت در منظومه فکری زگزبسکی می پردازد. سپس با ارائه مختصری از تفسیر کانتی از خودآیینی و بررسی جایگاه تقلید در اخلاق کانتی، نشان می دهد که چگونه زگزبسکی بر اساس مفهوم «تأمل وجدانی» در نظریه اش از سازگاری الگوپذیری با خودفرمانروایی^۴ اخلاقی فرد دفاع می کند.

۲. نظریه الگوگرایی زگزبسکی

در نظریه زگزبسکی^۵، فضیلت نه از طریق تحلیل مفهومی یا تعاریف پیشینی، بلکه از مشاهده و مواجهه مستقیم با شخص فضیلت مند یا الگو^۶، شناخته می شود. الگوها قانون تعریف زندگی خوب هستند و نقشی محوری در شکل گیری داورهای اخلاقی ایفا

1. moral agency

۲. دکتر محسن جوادی در مقاله خود با عنوان: "The Idea of Moral Autonomy in Kant's Ethics and its Rejection in Islamic Literature"، به دو برداشت متفاوت اندیشمندان ایرانی از مفهوم خودآیینی اشاره کرده است. ر. ک:

۳؛ مانند نقدها در سه مقاله: داملر-وینکلر در: «الگوبودگی اخلاقی: مشکل نظریه^۷ معنایی لیندا زگزبسکی درباره الگوبودگی»؛ و کریستینسن در: «هیجانان معطوف به الگوبودگی اخلاقی: تحلیل جغرافیای منطقی تحسین، سرمشق گیری و تعالی»؛ و لنی واتسون و آلن تی. ویلسون در: «مقاله مروری: نظریه اخلاقی الگوگرایی».

۴. self-governance. گاهی به «تدبیر خود» نیز ترجمه می شود.

۵. لیندا ترینکاس زگزبسکی (۱۹۴۶)، فیلسوف آمریکایی و استاد دانشگاه اوکلاهما که در زمینه های معرفت شناسی، فلسفه دین و نظریه فضیلت می نویسد.

6. exemplar

می‌کنند؛ در هر دوره و فرهنگی، اشخاص تحسین‌برانگیز وجود داشته‌اند که با ویژگی‌های برجسته خود، استعدادهای والای انسانی را به نمایش گذاشته‌اند و ما را به فراتر رفتن از محدودیت‌های خود ترغیب کرده‌اند. تلقی او از الگو اشخاصی چون قدیسان، قهرمانان و فرزندانگانه هستند (زگزبسکی، ۱۴۰۱: ۱۱-۱۲). «ما همواره نیازمند الگوهاییم. آن‌ها نشانمان می‌دهند که تا چه حد می‌توانیم اخلاقی‌تر باشیم» (زگزبسکی، ۱۴۰۱: ۲۱۲-۲۱۳). مبنای صورت‌بندی نظریه اخلاقی الگوگرایانه^۱، نظریه ارجاع مستقیم در فلسفه زبان معاصر و ساختار معنایی آن است.

۱-۲. ارجاع مستقیم به الگوها

کریپکی موضعی علیه ادعای فرگه-راسل مبنی بر وصف بودن اسامی خاص و معناشناسی وصف‌ها مطرح می‌کند و هیلاری پاتنم آن را بسط می‌دهد. بر اساس نظریه ارجاع مستقیم ما می‌توانیم واژه‌ای را برای اشاره به یک مرجع واقعی در طی یک «زنجیره علی-تاریخی» به کار بگیریم، حتی اگر تعریف تحلیلی یا اوصاف دقیق آن اسم را ندانیم^۲. همان‌گونه که ممکن است پیش از شناختن فرمول H_2O ، از واژه «آب» برای اشاره به مایع مشخصی استفاده کنیم. زگزبسکی بر مبنای این نظریه، استدلال می‌کند که ارجاع ما به شخص فضیلت‌مند نیز می‌تواند به همین شیوه صورت گیرد؛ «کسانی که اعضای اجتماع زبانی واحدی هستند معنای واحدی از شخص خوب مرا می‌کنند. ولو اینکه همه‌شان قادر به تشخیص ویژگی‌هایی نباشند که شخص خوب را خوب می‌کند» (زگزبسکی، ۱۴۰۱: ۲۸-۳۱). ارسطو نیز چنین روشی در تعریف فضیلت دارد: حد وسطی میان افراط و تفریط که

1. exemplarist Moral Theory

۲. برای بحث تفصیلی از این جدال بین دو نظریه رقیب در باب ارجاع به کتاب‌های فلسفه زبان مراجعه شود. از جمله فصل سوم و چهارم کتاب: فلسفه زبان؛ مدخلی معاصر، ویلیام لایکن، ترجمه مهدی اخوان و مهدی رزاقی، انتشارات علمی و فرهنگی. ۱۳۹۹.

بررسی نسبت خودآیینی کانت و الگوگرایی اخلاقی از منظر زگزبسکی؛ جهانی و همکاران | ۴۳

توسط فرونیموس (فرد دارای حکمت عملی)^۱ معین می‌شود. ممکن است تصور ارسطو این باشد که فرونیموس را می‌توان پیش از تشخیص ویژگی‌هایی که او را فرونیموس می‌کند به صورت مستقیم تشخیص داد^۲ (زگزبسکی، ۱۴۰۱: ۳۹).

حال این پرسش پیش می‌آید که اگر بر اساس نظریه ارجاع مستقیم، مفاهیم اخلاقی را نه بر اساس تعاریف پیشینی، بلکه از طریق ارجاع به افراد خاصی که آن مفاهیم را «تجسم» می‌بخشند می‌شناسیم، ما در مواجهه با افراد خاص، از چه طریق و بر اساس کدام فرایند روان‌شناختی یا شناختی، آن‌ها را به عنوان الگوهای اخلاقی شناسایی می‌کنیم؟

۲-۲. نقش روایت‌ها و تحسین در شناخت الگوها

زگزبسکی با الهام از ایده معناشناختی پاتنم^۳، می‌گوید ما افراد تحسین‌برانگیز را شناسایی می‌کنیم، حتی اگر تعریف دقیقی از شجاعت، صداقت یا فضیلت نداشته باشیم؛ چون «جامعه ما، از طریق تجربه و تأیید جمعی»، این افراد را الگو می‌داند و آن‌ها را «روایت»^۴ می‌کند؛ بنابراین، روایت در نظریه او نقش کلیدی و مهمی دارد و نظریه اخلاقی باید همواره در ارتباط با تجارب پیشینی و روایت‌های واقعی از الگوهای اخلاقی شکل بگیرد. «روایت‌ها مؤلفه‌های نظریه‌اند؛ آن‌ها کارکرد معناشناختی حساسی در متصل کردن کاربران واژگان اخلاقی با شبکه‌ای علی بر عهده دارند که آنان را با مصداق واژه پیوند می‌دهد»^۵

۱. حکیم در نظر ارسطو دو نوع است: سوفوس sophos و فرونیموس phronimos، اولی حکیم نظری و دومی حکیم عملی (Zagzebski, 2017: 12).

۲. با این حال او می‌گوید منظورش این نیست که قصد ارسطو ارائه الگوگرایی در اخلاق بوده است (همان).

۳. معنای واژه‌ها در رابطه با جهان و جامعه‌ای که در آن زندگی می‌کنیم شکل می‌گیرد و در شبکه اجتماعی زبانی توزیع شده است.

4. narrative

۵. البته کسانی به این ایده زگزبسکی نقد کرده‌اند، از جمله نقد داملر-وینکلر که می‌گوید: در واقع، خود هیلاری پاتنام در سال ۱۹۷۷ از رئالیسم متافیزیکی برون‌گرایانه‌اش دست کشید و به سوی «رئالیسم درونی» گرایش یافت - گرایشی که البته در نهایت تحت تأثیر پراگماتیست‌هایی چون ویلیام جیمز و جان دیویی آن را نیز کنار گذاشت. با این

(زگزبسکی، ۱۴۰۱: ۲۵۶). روایت‌ها در اهداف تربیت اخلاقی نقش مؤثری دارند، زیرا برخلاف نظریه‌های انتزاعی، بیشتر انگیزه‌های انسانی را درگیر می‌کنند و در شکل دادن به تصور ما از زندگی مطلوب تأثیر بسزایی دارند (Zagzebski, 2013: 193, 196)؛ و روایت‌ها «مسیر و فرایندی» را توصیف می‌کنند که افراد برای رسیدن به کمال و فضیلت اخلاقی طی کرده‌اند؛ نه زمانی را که به الگو تبدیل شده‌اند (زگزبسکی، ۱۴۰۱: ۲۵).

بنابراین روایت‌ها در برانگیختگی عاطفه تحسین^۱ و شکل‌گیری تجربه تحسین و تشخیص خوبی در الگوها، نقش مهمی دارند. «تحسین ذاتاً متضمن آگاهی از یک خوبی برتر در شخص دیگر است» (زگزبسکی، ۱۴۰۱: ۱۳). «چیزی در ما هست که امرِ عالی را تشخیص می‌دهد و آن چیز همان عاطفه تحسین است» (همان: ۸۲). ارسطو استدلال می‌کند که مقصود حقیقی از توجه به تحسینِ نیکی، فضیلت اخلاقی است، نه صرفاً تحسین (گاتلیب، ۱۴۰۰: ۱۸).

آیا واکنش عاطفی تحسین، می‌تواند معیار قابل اعتمادی برای تشخیص فضیلت و مرجعیت اخلاقی^۲ الگو باشد و این اعتبار تحت چه شرایطی حاصل می‌شود؟

۲-۳. اعتماد به «خود»: بنیان عقلانیت و مرجعیت از منظر زگزبسکی

در عصر روشنگری، فیلسوفان بر توانایی عقلانی فرد و ظرفیت‌های درونی انسان تأکید ورزیدند و «خود»^۳ و خودآگاهی به مرکز توجه اندیشه فلسفی بدل شد. فیلسوفانی چون دکارت با گزاره مشهور «می‌اندیشم، پس هستم»، بر «خودِ اندیشنده» و اینکه یقین فلسفی

حال، زگزبسکی در نظریه‌اش این تحول را نادیده می‌گیرد و همچنان بر همان دیدگاه متافیزیکی نخستین پائنام تکیه می‌کند (Dumler- Winckler, 2024: 5-6).

1. admiration

۲. moral authority. مرجعیت اخلاقی به فرد یا نهادی گفته می‌شود که دیگران آن را از نظر اخلاقی معتبر، قابل اعتماد و شایسته پیروی می‌دانند؛ یعنی باور دارند که گفته‌ها، قضاوت‌ها یا رفتارهای آن شخص (یا نهاد) از نظر اخلاقی درست است و می‌توانند به آن تکیه کنند.

3. self

باید از خودآگاهی فردی آغاز شود، تأکید کردند. در کانت این مسیر به اوج رسید و خودآیینی عقل عملی به عنوان بنیاد اخلاق مطرح شد. زگزبسکی با تأسی به این سنت، مفهوم «اعتماد به خود»^۱ و خودآگاهی را از ارکان اصلی نظریه اش شمرد. «خودِ خودآگاه»^۲ حامل نهایی مرجعیت است» (Zagzebski, 2012: 233).

گوویه با بهره گیری از مفاهیم و تحقیقان روان شناسانه، به تحلیل فلسفی «اعتماد به خود» می پردازد و در نتیجه آن را با سه مفهوم بنیادین در اخلاق و روان شناسی یعنی احترام به خود^۳، عزت نفس^۴ و خودآیینی به هم پیوسته می داند؛ و استدلال می کند که اعتماد به خود، بنیانی برای حفظ هویت فردی و ایفای نقش به عنوان عامل اخلاقی محسوب می شود. (Govier, 1993)

هر موجود خودآگاهی، میل طبیعی به حقیقت و ایجاد نوعی انسجام درونی میان باورها، خواسته ها و داوری هایش دارد و با تأمل انتقادی که از این میل نشأت می گیرد، پی به تعارضات درونی خود می برد. این موجود خودآگاه، به صرف داشتن «خود»، دارای کارکرد اجرایی و مرجعیت درونی طبیعی بر خویش است. خودِ اجرایی^۵، نقش فعالی در مدیریت و اصلاح خویش ایفا می کند تا به هماهنگی بیشتر برسد و بدین وسیله، خویشتنی اصیل تر گردد. مبنای اعتماد به خود، همین ساختار وجودی خودآگاهی تأملی و کارکرد اجرایی خویشتن است (Zagzebski, 2012: Chap. 2). احساسات و عواطف معرفتی^۶، مانند کنجکاو، یقین و تردید، نه تنها در ارزیابی معرفتی^۷ نقش دارند، بلکه دارای بُعد انگیزشی هم هستند. «اعتماد به خود» رابطه عمیقی با تجربه این عواطف معرفتی دارد. اعتماد به خود را می توان به عنوان یک جهت گیری زمینه ای عاطفی در نظر گرفت که نقش ساختاری در رابطه ما با جهان دارد و عواطف معرفتی پدیده هایی هستند که آن را تعدیل می کنند

1. self-trust
2. self-conscious self
3. self-respect
4. self-esteem
5. executive self

۶. از نظر زگزبسکی، تحسین عاطفه معرفتی است، زیرا مبنای شناخت و درک فضیلت است.

7. epistemic evaluation

(Bortolan, 2024).^۱ «اعتماد به خود» علاوه بر داشتن مؤلفه‌ای احساسی (احساس اعتماد)، یک دلیل شخص اولی نیز محسوب می‌شود؛ زیرا فقط من می‌توانم این دلیل را داشته باشم. «اعتماد به خود در زمره دلایل است و بنیان چیزی است که ما آن را عقلانیت می‌دانیم» (Zagzebski, 2012: 49-51). اعتماد به خود، نخستین سطح زندگی عقلانی است. من در آنچه می‌پذیرم و ترجیح می‌دهم، به خودم اعتماد دارم. پذیرش و ترجیح، در نهایت، بهترین تلاش‌های من برای دستیابی به حقیقت و ارزش‌اند. اگر در آنچه می‌پذیرم و ترجیح می‌دهم، شایسته اعتماد به خود هستم، می‌توانم استدلالی برای عقلانی بودن آن‌ها ارائه دهم.^۱ (Lehrer, 1997: 5-6).

از نظر زگزیسکی، اعتماد به خود بنیاد اعتماد به دیگران است. عقلانیت اعتماد به دیگران نیازمند بررسی است.

۲-۴. اعتماد به دیگران و فراروی از خودمحوری معرفتی

اعتماد به دیگران امری اجتناب‌ناپذیر است، اما در دوران مدرن با نوعی تردید مواجه شده است. پرسش این است: آیا این اعتماد، عقلانی هم هست؟^۲ (Zagzebski, 2012: 52). بر اساس اصل عقلانی «برخورد یکسان با موارد مشابه»، کسی که به قابلیت قوای شناختی خود اعتماد دارد، باید همان اعتماد را نسبت به دیگر انسان‌های خودآگاه و وجدان‌مند که از قوای مشابه برخوردارند، داشته باشد. «اعتمادی که هم برای معرفت و هم برای خودآیینی ضروری است، قاعدتاً هم معطوف به خود است و هم معطوف به غیر» (مک‌لاود، ۱۳۹۵: ۵۶). «اعتماد به دیگران، مانند اعتماد به خویشتن، نقطه آغاز است. این اعتماد بخشی از خویشتن پیشاتأملی است» (Zagzebski, 2012: 38). برخی فیلسوفان به نقش توافق عمومی^۳ در درستی یک باور، اشاره کرده‌اند؛ و برخی اهمیت بیشتری به مفهومی نزدیک به آن،

۱. عقلانیت نظری به «پذیرش» مربوط می‌شود و عقلانیت عملی به «ترجیح».

۲. همان طور که اعتماد به خود علاوه بر اینکه امری طبیعی است، حتی پس از تأمل انتقادی نیز باقی می‌ماند.

3. common consent

یعنی فهم عرفی^۱، داده‌اند (Zagzebski, 2012: 52-71).

اعتماد به عواطف خود هم بخشی از مجموعه اعتماد در نزد زگزیبسکی است که نقش تعیین‌کننده‌ای در هدایت باورها و داوری‌های ما ایفا می‌کند و در ادامه به آن می‌پردازیم.

۲-۵. اعتماد به عواطف خود

زگزیبسکی معتقد است همان‌طور که اعتماد به خود در حوزه معرفت ضروری است، در حوزه عواطف نیز به چنین اعتمادی نیاز داریم. «اعتماد بنیادین ما به تمایل‌های عاطفی‌مان هم‌گریزناپذیر است هم عقلانی» (زگزیبسکی، ۱۴۰۱: ۶۸). اعتماد فیلسوف شکاکی چون هیوم به عاطفه‌ای مانند همدلی^۲ و اعتماد فیلسوفان به عواطفی همچون خشم اخلاقی نشان می‌دهد این عواطف می‌توانند پایه‌ای برای باورها و داوری‌های اخلاقی ما باشند. اعتماد به عواطف زمانی موجه است که تأمل وجدانی^۳ هم این اعتماد را خدشه‌دار نکند. وجدان‌مندی عاطفی^۴ تلاش خودآگاهانه فرد برای هماهنگی عواطفش با موضوعاتشان است؛ و همانند وجدان‌مندی معرفتی^۵ نیازمند اعتماد پایه‌ای به قوای خود و گرایش‌های عاطفی آن هستند (Zagzebski, 2012: 85, 86).

با توجه به اینکه تحسین موردنظر زگزیبسکی، صرفاً یک واکنش هیجانی آنی نیست، بلکه اگر همراه تأمل باشد، می‌تواند به ابزاری معرفتی برای تشخیص فضیلت تبدیل شود، اکنون می‌توان به بررسی این پرسش پرداخت که چگونه تحسین متأملانه^۶، می‌تواند مبنایی عقلانی برای سرمشق‌گیری از الگوها و مرجعیت اخلاقی باشد؟

1. common sense

2. sympathy

3. conscientious reflection

4. emotional conscientiousness

۵. epistemic conscientiousness. وجدان‌مندی معرفتی به معنای تلاش خودآگاهانه برای هماهنگی باورها با

حقیقت است.

6. reflective admiration

۲-۶. تحسین متأملانه: مبنای عقلانی سرمشق‌گیری و مرجعیت اخلاقی

عاطفه تحسین در نظریه الگوگرایی^۱، دو وجه شناختی و احساسی دارد. وجه شناختی مجموعه مفاهیم نظریه را شکل می‌دهد و وجه احساسی، منبع انگیزش است. زگزبسکی پژوهش‌های روان‌شناسانه به‌ویژه آثار جانان‌تانه‌ایت^۲ را تأییدی بر نیروی برانگیزانندگی عاطفه تحسین برای سرمشق‌گیری^۳ از الگو می‌داند. چون تحسین عاطفه است، بنابراین متعلقی التفاتی^۴ دارد (که آن را از احساس^۵ یا حالت^۶ متمایز می‌سازد) و می‌تواند با آن متناسب یا نامتناسب باشد؛ به این معنا که آنچه ما تحسین می‌کنیم ممکن است مناسب تحسین باشد یا نباشد؛ بنابراین تحسین می‌تواند اشتباه باشد. در بخش پیشین گفته شد اعتماد بنیادین به عواطف هم عقلانی است و هم گریزناپذیر. بهترین راه برای اعتماد و اطمینان از تناسب عاطفه تحسین این است که از محک تأمل وجدان‌مدارانه در خود،^۷ در طول زمان جان سالم بدر برد (زگزبسکی، ۱۴۰۱: فصل ۲).

ارسطو انگیزش عمل فضیلت‌مندانه را در جایی به لذت از آن و در جایی دیگر به خود عمل نسبت می‌دهد. فاسهایم (۲۰۰۶) این شکاف میان به‌زعم او لذت و شرافت را زیر سؤال می‌برد؛ و خودش از بوطیقای ارسطو پاسخ می‌دهد که انگیزش اولیه لذت از میمیس^۸ یا تشبه^۱ است؛ اما نهایتاً به انجام عمل فضیلت‌مندانه به خاطر خودش منجر

۱. به زعم کریستینسن، زگزبسکی در نظریه الگوگرایی خود بیش از حد بر احساس تحسین به‌مثابه واکنش خودآگاهان و شناختی تأکید دارد و از نقش بی‌واسطه هیجانات بنیادینی همچون شگفتی (awe) و علو اخلاقی (moral elevation) غافل می‌ماند (Kristjánsson, 2017).

2. Jonathan Haidt

3. emulation

4. intentional object

5. sensation

6. mood

۷. conscientious self-reflection، یعنی وقتی با تأمل به سنجش تناسب حالات روانی‌مان با متعلقات‌هایشان

می‌پردازیم.

۸. فاسهایم می‌گوید «همان‌طور که به باور ارسطو هنر با میمیس شروع می‌شود، یادگیری و به‌طور خاص آموزش اخلاق نیز با میمیس [به قول فاسهایم میمیس عملی] شروع می‌شود... درست مثل بچه‌ها که فعالانه از الگویی تقلید می‌کنند و به منش و سیرت خود شکل می‌دهند» (چپل، ۱۴۰۰: ۶۳ زیرنویس).

می‌شود. زگزیسکی می‌پرسد اولاً چگونه می‌میسس به انجام اعمال فضیلت‌مندانه می‌انجامد و ثانیاً از کجا بدانیم با انگیزه درست است؟ او برای تحسین نقش تبیینی برای هردوی این مسائل قائل است. تحسین تبیین می‌کند که دلیل اینکه فرد می‌خواهد شبیه کسی باشد که از او سرمشق می‌گیرد، فقط به علت لذت تشبه نیست، بلکه به این دلیل است که آن شخص را خوب می‌یابد؛ و نیز انگیزه شخص الگو، بخشی از آن چیزی است که تحسین می‌شود (زگزیسکی، ۱۴۰۱: ۱۸۵-۱۸۷). همچنین اگر من الگو را تحسین کنم و حالت تحسینم را متأملانه تأیید کنم، این تحسین متأملانه دلیلی است برای سرمشق‌گیری از الگو، به این دلیل که من او را تحسین می‌کنم (زگزیسکی، ۱۴۰۱: ۲۰۰).

۷-۲. برخی اشکالات بر الگوگرایی و پاسخ با «تحسین متأملانه»

منتقدانی چون همیلتون به برخی مخاطرات توسل و ارجاع ما به الگوهای اخلاقی توجه می‌دهد:

۱. خطر ایده‌آل‌سازی الگوها و نادیده گرفتن خطاهایشان و اغراق در خوبی آن‌ها.
۲. سوءاستفاده الگوهای اخلاقی از جایگاه مرجعیت خود.
۳. تأکید بیش از حد بر الگوهای خاص که می‌تواند مانعی باشد در برابر پذیرش دیدگاه‌ها و چالش‌های جدید (Herdt, 2019: 560).

زگزیسکی برای پاسخ به این خطرات، از مفهوم «تحسین متأملانه» استفاده می‌کند. از نظر او مرجعیت اخلاقی یک الگو از تجربه درونی تحسین و شناخت فضایل او توسط فاعل اخلاقی متأمل سرچشمه می‌گیرد و ربطی به موقعیت نهادی یا قدرت بیرونی او ندارد. درواقع این مرجعیت، برآمده از اعتماد عقلانی است، نه برآمده از اجبار و تحمیلی از بیرون. بنابراین، مسئله اعتماد به عاطفه تحسین و دفاع از جایگاه آن در شناخت اخلاقی، از محورهای اصلی در اندیشه اخلاقی زگزیسکی است. او برخلاف سنتی که عواطف را امری غیرعقلانی می‌دانست، آن‌ها را واجد بُعد شناختی و برخوردار از «نقش استدلالی» در فرایند

داوری اخلاقی می‌داند. حتی به قول او با وارونه‌سازی اولویت نظام ارسطو^۱، در نظریه الگوگرایی، خوبی نه امر مطلوب، بلکه امر تحسین‌برانگیز است. مزیت این رویکرد آن است که ما به رابطه میان تحسین و امر تحسین‌برانگیز بیش از رابطه میان میل و امر مطلوب «اعتماد» داریم (زگزبسکی، ۱۴۰۱: ۵۱). به این ترتیب، الگوگرایی بر پایه یکی از روال‌های متعارف اخلاقی ما استوار است: اعتماد به تجربه تحسین در مواجهه با اشخاص فضیلت‌مند (زگزبسکی، ۱۴۰۱: ۳۰).

۳. خودآیینی در اخلاق کانت

۳-۱. خودآیینی در اخلاق کانت

خودآیینی^۲ از مهم‌ترین اصول اخلاق‌شناسی کانت است (جانسون، ۱۳۹۵، ۶۵). توصیف کانت از هدف کتاب *بنیادگذاری مابعدالطبیعه/اخلاق*، تلاشی برای جستجو و اثبات اصل برتر اخلاق است (ریث، ۱۴۰۲: ۷۳۴) (جانسون، همان: ۱۳-۱۴). کانت در اولین و مهم‌ترین عبارت کتاب *بنیادگذاری مفهوم اراده نیک* را مطرح می‌کند و سپس اراده نیک را اراده‌ای می‌داند که انگیزه وظیفه‌شناسی در پس آن است؛ و در پی تعریف وظیفه آن را این گونه تعریف می‌کند: «تکلیف، ضرورت یک کنش از روی احترام [و تعظیم] به قانون است» (بنیادگذاری، فقره ۴۰۰: ۷۱) و این چنین است که پای فرمول‌های گوناگون از قانون اخلاقی را پیش می‌کشد. کانت در بخش اول کتاب سه فرمول از امر مطلق و محض و نامشروط (در مقابل امر مشروط) ارائه می‌دهد. یکی از این فرمول‌ها فرمول خودآیینی است. «اراده هر موجود متعقل به منزله اراده‌ای به‌طور کلی قانون‌گذار» (بنیادگذاری، فقره ۴۳۲: ۱۱۲). «خودآیینی -برگرفته از auto-nomos (خود-قانون) -یعنی حاکمیت بر (قانون‌گذاری برای) خود» (کریستن، ۱۴۰۲: ۱۱۳۶). خودآیینی اراده در اندیشه کانت به معنای توانایی عقل عملی در قانون‌گذاری برای خود و پیروی از اصول عقلانی است. این

۱. ارسطو، خوبی را امر مطلوب تعریف می‌کند (یعنی آنچه همه به خاطر خودش به آن میل دارند) و آن را با بودایمونیا (زندگی شکوفا) یکی می‌داند که امر تحسین‌برانگیز «وسیله‌ای» برای دستیابی به آن زندگی است (همان).

2. autonomy

فرمول را با اینکه کانت به صورت امری بیان نکرده می‌توان به آسانی به صورت امری بیان کرد: به نحوی عمل کن که از طریق ماکسیم‌های رفتارت بتوانی واضح قوانین کلی باشی (جانسون، ۱۳۹۵، ۵۷). تا وقتی الزام‌های اخلاقی نامشروط هستند، قانون اخلاقی نوعی اصل خودفرمانروایی^۱ است. به این معنا که هیچ مرجع بیرونی، مانند جامعه، اراده الهی یا حتی ویژگی‌های روان‌شناختی فرد، این الزام‌ها را بر ما تحمیل نمی‌کند... مرجعیت اخلاق بر این پایه استوار است که اصل بنیادین اخلاق، قانونی است که اراده عقلانی به‌نوعی برای خویش وضع می‌کند. به بیان دیگر، این اصل از ذات و ماهیت خود اراده عقلانی سرچشمه می‌گیرد. بدین ترتیب، کنشگران اخلاقی از آن‌جهت خودفرمانروا هستند که تحت سلطه هیچ مرجع بیرونی قرار ندارند، بلکه تنها به اصولی پایبندند که برخاسته از اراده عقلانی خودشان است (ریث، ۱۴۰۲: ۷۳۶). می‌توان تصور کرد که اراده یک موجود عاقل از قوانین یا اصول اخلاقی‌ای پیروی کند که نتیجه قانون‌گذاری مستقل و عقلانی خودش نباشد. کانت این وضعیت را دگرآیینی^۲ می‌نامد (کورنر، ۱۳۸۹: ۳۰۰). خودآیینی به یک معنا ملازم مفهوم آزادی است. در نظر کانت تنها کنش‌های ارادی آزادانه شایسته احترام‌اند، اما آزادی در نظر او به معنای رهایی از تمایلات و فرمانروایی عقل عملی است. او همچون روسو، آزادی را به این معنا نمی‌داند که مقید به هیچ قانونی نباشیم بلکه مقید به قوانینی باشیم که به دست خودمان وضع شده باشد (جانسون، همان، ۶۵). کانت در اهمیت خودآیینی معتقد است: خودآیینی مبنا و سرچشمه کرامت طبیعت آدمی و هرگونه طبیعت خردمند است (بنیادگذاری، فقره ۴۳۶: ۱۱۸). در اندیشه کانت، «خود» جایگاهی محوری دارد، زیرا خود فاعل عاقل، مبنای خودآیینی و منشأ الزام اخلاقی است. کانت بر این باور است که تکلیف ناظر به احترام به خویشتن، مهم‌ترین تکلیف اخلاقی است (دیلون، ۱۳۹۴: ۹۶). ایده خودآیینی در نظریه کانت، اخلاق را به درون انسان منتقل می‌کند و پایه آن را

۱. در ترجمه‌های گوناگون از متن اخلاق کانت Autonomy به گونه‌های مختلفی ترجمه شده است: خودآیینی، خودقانونگذاری، خودفرمانروایی، استقلال، خودمختاری. این تنوع معادل‌ها را در متن به کار رفته اما بیشتر از معادل خودآیینی استفاده شده است.

بر اراده عقلانی انسان‌ها قرار می‌دهد.

۲-۳. الگوها و تقلید در اخلاق کانت

در باب جایگاه الگوها و سرمشق گرفتن در اخلاق کانت با ابهام و تعارضی ظاهری روبرویم. همان‌گونه که در پژوهش‌های آنورا آنیل و رابرت لودن آمده است، دیدگاه کانت در زمینه نقش الگوها در اخلاق مبهم‌تر از آن است که در نگاه نخست به نظر می‌رسد (Hovda, 2018: 31). از طرفی کانت غالباً به عنوان منتقد تلاش برای پایه‌گذاری اخلاق بر مبنای مثال‌ها یا تقلید از الگوها شناخته می‌شود و نسبت به خطرات احتمالی چنین رویکردی هشدار داده است. این برداشت موجب شده است تا بسیاری از پژوهشگران تصور کنند که الگوها در نظام اخلاقی کانت جایگاهی ندارند. در بخش دوم کتاب *بنیادگذاری وقتی سخن از لزوم غیرتجربی بودن و کلیت قانون اخلاق می‌رود*، تقلید از سرمشق را نوعی تجربی کردن اخلاق و لذا برای اخلاق زیان‌بار می‌داند:

هیچ چیز به حال اخلاقیات زیان‌بارتر از آن نیست که بخواهیم آن را از سرمشق‌ها استنتاج کنیم؛ زیرا هر سرمشق اخلاقی که در برابر ما نهاده می‌شود باید خود نخست بر محک اصول اخلاق آزموده شود، خواه شایسته آن باشد که همچون نمونه‌ای اصیل، یعنی همچون [الگو یا] گونه‌ای به کار آید [یا نیاید]، ولی [چنین نمونه‌ای] به هیچ‌روی نمی‌تواند برترین مرجع مفهوم اخلاق باشد... در اخلاق تقلید جایی ندارد و سرمشق فقط به درد تشویق می‌خورد، یعنی تردید در «امکان» آنچه را که قانون فرمان می‌دهد از میان برمی‌دارد و آنچه را که قاعده عملی به نحو کلی بیان می‌کند آشکار می‌سازد (کانت، ۱۳۹۴: ۵۹).

از سویی دیگر، ظاهراً نقش الگوها و رفتارهای فضیلت‌مند را به عنوان ابزارهایی برای الهام‌بخشی و آموزش اخلاقی می‌پذیرد. کانت معتقد است: «انسان به طور طبیعی تمایل دارد رفتار خود را با رفتار فردی که جایگاه بالاتری دارد مقایسه کند (کودک در قبال بزرگسالان، فرد با رتبه پایین‌تر در قبال کسانی که رتبه بالاتری دارند) تا از روش‌های او تقلید کند» (Kant, 2006: 142-143).

«... بنا را بر رغبت و کشش طبیعی به رفتار عقلانی قرار دهیم که نزد جوانان نیز

بررسی نسبت خودآیینی کانت و الگوگرایی اخلاقی از منظر زگزیسکی؛ جهانی و همکاران | ۵۳

می‌توان آن را یافت؛ ما می‌بایست در خود پرسش‌های عملی مطرح‌شده، زیرکانه‌ترین آزمون [اخلاقی] را توأم با رغبت‌انگیزی به کار گیریم (۱۵۴، ۱۷-۱۹). همچنین سزاوار است خصلت آزمونی فضیلت ناب را با ذکر نمونه نشان دهیم. مثلاً حکایت مرد درستکاری روایت شود که می‌خواهند او را بدان برانگیزانند تا به جرگه افترازان به شخصی بی‌گناه که توانمند هم نیست، درآید. مزایایی بر وی عرضه می‌کنند. او باز پس می‌زند. بدین گونه شنونده جوان من تدریجاً از مجرد تأیید، به ستایش و تحسین و از اینجا به غایت تکریم و آرزویی پرشور که خود چنین مردی باشد. ارتقا می‌یابد. ...» (۱۵۵، ۱۹-۲۱) (کانت به نقل از هوفه ۱۳۹۲: ۲۳۰).

هوودا دو رأی ظاهراً متعارض کانت در باب الگوها را تجمیع می‌کند. بدین صورت که کانت با وجود رویکرد انتقادی و هشداردهنده نسبت به سرمشق‌های اخلاقی، نقشی مثبت برای آن‌ها در تحقق وظایف ناقص^۱ قائل است. سرمشق‌ها از یک سو با تقویت قوه داوری، اتخاذ تصمیم در موقعیت‌های خاص را ممکن می‌سازند و از سوی دیگر، با ارائه کهن‌الگو^۲، به ما کمک می‌کند مفاهیم مبهمی چون کمال و سعادت را درک کنیم. تحقق وظایف ناقص نیازمند نوعی خرد عملی^۳ است، پس کانتی‌ها می‌توانند در تعامل بنیادی با سنت ارسطویی از نظریه‌های معاصر سرمشق‌گرایی بهره‌مند شوند (Hovda, 2018: 43-44). به این ترتیب می‌توان در فلسفه اخلاق کانت که تأکید زیادی بر خودآیینی دارد، محملی برای سازگار کردن خودآیینی با الگوپذیری و مرجعیت یافت و زمینه را برای جمع و ترکیب خودآیینی با الگوگرایی در اخلاق فضیلت به روایت زگزیسکی فراهم کرد.

۱. از مهم‌ترین تقسیمات وظایف در اخلاق کانت که جانسون (۱۳۹۵: ۳۹-۴۰) به خوبی تمایز آن از وظایف کامل را توضیح داده است.

۲. archetype or urbild. کهن‌الگو در روان‌شناسی یونگ، الگوهایی در ناخودآگاه جمعی که به طور طبیعی در روان همه انسان‌ها وجود دارد.

3. practical reason

۴. مرجعیت، خودآیینی کانت و نسبت آن‌ها از نگاه زگزیبسکی (تأمل وجدان‌مدارانه)

مرجعیت اخلاقی الگو در اخلاق فضیلت زگزیبسکی، به این معناست که الگوها علاوه بر تحسین برانگیز بودن، منابع معتبر و مقتدر اخلاقی هم هستند. از مهم‌ترین نقدها علیه مرجعیت اخلاقی تعارض آن با خودآیینی است. «دفاع فلسفی از طرد مرجعیت، بر اساس گاری ظاهری آن با خودآیینی تکیه دارد» (Zagzebski, 2012: 2).

مرجعیت شخص دیگر زمانی قابل توجه است که اگر باور یا رفتاری را که او توصیه می‌کند بپذیرم یا انجام دهم، نتیجه آن با «تأمل وجدان‌مدارانه» من هماهنگ‌تر باشد، نسبت به زمانی که خودم مستقلاً در پی تشخیص درست یا نادرست بودن آن باور یا عمل باشم. این اصل را می‌توان به عنوان بنیادی‌ترین مبنا برای توجه مرجعیت، هم در حوزه معرفتی و هم در حوزه عملی در نظر گرفت (Zagzebski, 2012: 250-251). مرجعیت معرفتی می‌تواند از اعتماد برآمده از تحسین نسبت به فرد الگو نشأت بگیرد، نه الزاماً از جایگاه بیرونی یا نهادی او^۱. لذا نقطه ارتباط میان مرجعیت الگو^۲ و الگو در مقام سرمشق^۳، تحسین تأملی است. ما ابتدا فردی را به عنوان الگو از طریق تجربه تحسین شناسایی می‌کنیم و سپس از طریق تأمل این تحسین را تأیید و تثبیت می‌کنیم و آن فرد برای ما مرجع اخلاقی می‌شود؛ یعنی میان الگو بودن و مرجعیت رابطه‌ای علی و هنجاری برقرار است. مرجع کسی است که به سبب فضایی (مثل صداقت، خرد، شجاعت فکری و تواضع)، شایسته تبعیت است و این فضایل دقیقاً همان چیزهایی‌اند که ما را به تحسین او و الگو دیدنش وامی‌دارند. «بین مرجعیت الگو و الگو در مقام سرمشق ارتباطی هست؛ و این ارتباط چرایی سازگار

۱. زگزیبسکی در کتاب مرجعیت معرفتی می‌گوید: اگرچه موضوع این کتاب «مرجعیت معرفتی» است، اما این نکته را می‌توان به مرجعیت در حوزه عمل (که موضوع این رساله نیز هست) نیز گسترش داد، چرا که در عرصه عمل نیز نوعی وجدان‌مندی وجود دارد (Zagzebski, 2012: 162) زیرنویس).

2. authority of an exemplar
3. the exemplar as model for ourselves

بودن مرجعیت را با خودآیینی تبیین می‌کند»^۱ (زگزیسکی، ۱۴۰۱: ۴۵).

زگزیسکی در فصل یازدهم کتاب مرجعیت معرفتی، به بررسی مفهوم خودآیینی و نقش بنیادین تأمل وجدانی در شکل‌دهی عقلانیت و مدیریت «خود» می‌پردازد. او خودآیینی را به عنوان یک فرایند مدیریتی معرفی می‌کند که در آن «خود» نقش اجرایی در هدایت و تنظیم اعمال، باورها و احساسات خود ایفا می‌کند. این تعریف به وضوح نشان می‌دهد که خودآیینی مستلزم سطح بالایی از تأمل و تصمیم‌گیری است. یک موجود خودآگاه^۲ درباره اینکه چه کاری انجام دهد، چه چیزی را باور کند و به چه کسی اعتماد کند تأمل می‌کند. خودآیینی مدیریت اجرایی خود بر خودش است، یا همان چیزی که معمولاً به عنوان خودفرمانروایی یا تدبیر خود شناخته می‌شود (Zagzebski, 2012: 230). او وجدان‌مندی را به عنوان هنجار اصلی خودآیینی معرفی می‌کند. این نوع آگاهی از خود، ما را قادر می‌سازد تا نه تنها بر اعمال و باورهایمان تأمل کنیم، بلکه درباره فرایند تأمل نیز فکر کنیم. این تبیین نشان می‌دهد که خودآیینی فراتر از یک عمل ساده، به یک سطح پیچیده‌تر از خودفرمانروایی مربوط می‌شود.

کرسگارد در بازتفسیر آراء کانت، بر این نکته تأکید دارد که «خود» ذاتاً ماهیتی اجتماعی دارد و هویت اخلاقی انسان در چارچوب تعاملات انسانی و در مواجهه با ارزش‌های اجتماعی شکل می‌گیرد. برخلاف دیدگاه کلاسیک کانتی که بر عقلانیت فردی تأکید می‌کند، کرسگارد معتقد است که تجربه‌های زیسته و تأثیرات محیط اجتماعی نقشی اساسی و تفکیک‌ناپذیر در فرایند رشد اخلاقی و تحقق خودآیینی ایفا می‌کنند^۳. (Korsgaard, 1996, pp. 92-95) خودآیینی به معنای تدبیر وجدانی خویشتن^۴ است و معیار موفقیت در این تدبیر آن است که باورها، عواطف، اعمال و سایر جنبه‌های خود بتوانند از آزمون تأمل وجدانی سربلند بیرون آیند. اگر تنها بر عقل فردی خود تکیه کنیم، احتمال

۱. در ادامه مقاله این چرایی روشن می‌شود...

2. self-conscious

۳. این دیدگاه با نقش روایت‌ها در الگوگرایی موافقت دارد.

4. conscientious self-governance

دستیابی به خودی که به درستی تدبیر شده باشد کمتر است، در مقایسه با زمانی که برخی از باورها، نگرش‌ها و اهدافمان را از دیگران اخذ کنیم. دلیل این امر آن است که برخی افراد، به لحاظ معرفتی و اخلاقی، شایستگی بیشتری دارند و حالات آگاهانه آن‌ها در مقایسه با آنچه ما به تنهایی به دست می‌آوریم، بیشتر احتمال دارد که از محک تأمل وجدانی ما عبور کنند.... سرمشق‌گیری در چنین شرایطی، اقتضای تدبیر عقلانی خویش محسوب می‌شود. در این فرایند، خودآیینی من حفظ می‌شود، زیرا بر اساس دلایل خودم و در جهت اهداف خودم عمل می‌کنم... به نظر زگزبسکی خودآیینی درجه‌مند و طیفی است. [یعنی] اراده می‌تواند خودآیین‌تر یا کمتر خودآیین باشد و هدف تعلیم و تربیت اخلاقی این است که با آموزش دادن فرد صاحب اراده به تدبیر خود با عقل، نه با میل و تأثیرهای بیرونی، اراده را خودآیین‌تر کند (زگزبسکی، ۱۴۰۱: ۲۱۰-۲۰۷).

کرسگارد [فیلسوف کانتی] از شخصیت «هریت اسمیت» در رمان اما^۱ استفاده می‌کند تا نشان دهد پذیرش مرجعیت دیگران در شرایطی می‌تواند خودآیینی را مخدوش کند. هریت، هرچند از لحاظ قانونی و روان‌شناختی یک فرد آزاد است، اما تمام تصمیمات مهم زندگی‌اش را بر اساس آنچه اما (دوست و مشاورش) می‌گوید اتخاذ می‌کند. کرسگارد معتقد است که هریت به دلیل اتکا به خواست اما، فاقد خودآیینی است، چراکه اجازه می‌دهد اراده اما بر اراده خودش غلبه کند (Korsgaard, 2009: 162). «نکته اخلاقی مورد هریت این است که هر فرد نیازمند «خودِ اجرایی قدرتمند» است؛ و من معتقدم چنین خودی، با پذیرش بسیاری از باورها از جمله باورهای اخلاقی، بر اساس مرجعیت دیگران سازگار است» (Zagzebski, 2012: 166-170). زگزبسکی در انتهای کتاب مرجعیت معرفتی می‌گوید: «هدف من در این کتاب نشان دادن این بود که حتی اگر از روش‌شناسی

۱. رمان اما اثر جین آستن (Jane Austen) است. این رمان کلاسیک انگلیسی که در سال ۱۸۱۵ منتشر شد، داستان دختری باهوش، ثروتمند و خیال‌پرداز به نام اما وودهوس را روایت می‌کند.

بررسی نسبت خودآیینی کانت و الگوگرایی اخلاقی از منظر زگزیسکی؛ جهانی و همکاران | ۵۷

مدرن^۱ با تمرکز بر «خود» استفاده کنیم، به یک نتیجه سنتی^۲ می‌رسیم: اینکه ما باید برخی افراد و جوامع را به‌عنوان مراجع معرفتی بپذیریم. این نتیجه سنتی، خودآیینی ما را نقض نمی‌کند، بلکه درواقع یک الزام عقلانی خودآیینی است^۳ (Zagzebski, 2012: 252).

درنهایت، به نظر زگزیسکی رشد اخلاقی فرایندی است که از تشبّه به الگوها آغاز می‌شود؛ اما به تدریج به خودتدبیری اخلاقی کامل‌تر و آگاهانه‌تر می‌انجامد. «ما در نقطه‌ای از رشد اخلاقی مان کمتر سرمشق می‌گیریم و خود را بیشتر به تأمل خود اداره می‌کنیم. این همان فرایندی است که الگوها به کار می‌برند. درواقع، این همان فرایندی است که هر خویشی آن را به کار می‌برد. الگوها صرفاً اشخاصی هستند که کار تدبیر خویشی را خیلی خوب انجام می‌دهند. سرمشق گرفتن از الگو حق مطلب را درباره به وجود آوردن خویشی اخلاقی ادا نمی‌کند و برای اینکه از نظر اخلاقی به بالاترین میزان فضیلت‌مند شویم کفایت نمی‌کند، اما اگر ردّ کیستی الگوها را هرگز گم نکنیم، کار خوبی است» (زگزیسکی، ۱۴۰۱: ۲۱۳).

نتیجه‌گیری

این مقاله با تمرکز بر نظریه الگوگرایی زگزیسکی، به بررسی نسبت میان «سرمشق‌گیری اخلاقی» و «خودآیینی» کانت پرداخت. مسئله اصلی این بود که «آیا الگوهای اخلاقی می‌توانند زمینه رشد فضیلت اخلاقی در انسان باشند، بدون آن که به خودآیینی آن‌ها خللی وارد شود؟» و به عبارتی دیگر: «آیا یادگیری اخلاقی از طریق سرمشق‌ها، با ایده خودآیینی، به‌ویژه در سنت کانتی، در تعارض است یا می‌توان در پرتو تفسیری نو، آن دو را سازگار و مکمل یکدیگر دانست».

۱. روش‌شناسی مدرن که از دکارت به بعد شکل گرفت و به این معناست که فرد باید خودش منبع و داور نهایی باورهایش باشد.

۲. منظور زگزیسکی از نتیجه سنتی، این دیدگاه سنتی دینی و کلاسیک در معرفت‌شناسی است که برای دستیابی به حقیقت می‌توان به مرجعیت افراد معتبر اعتماد کرد.

در بررسی عناصر محوری نظریه الگوگرایی روشن گردید که زگزبسکی، با تأکید بر نقش عاطفه تحسین و مواجهه با الگوهای اخلاقی، بر نوعی ادراک عاطفی آغازین تکیه می‌زند که فرد را در مسیر رشد فضیلت قرار می‌دهد. این مسیر با اعتماد مقدماتی به عاطفه تحسین آغاز می‌شود. استعداد درونی فرد برای تأمل وجدانی^۱، اصالت فرایند رشد است؛ نه تبعیت بی‌واسطه از دیگری.

بدین سان، در نظریه الگوگرایی زگزبسکی سرمشق‌گیری در بستر تأمل وجدان‌مندانه، گونه‌ای از خودقانون‌گذاری فعالانه است. در این نگاه، تقلید، پاسخی مسئولانه به شناخت فضیلت در دیگری است، پاسخی که در عین پذیرش مرجعیت اخلاقی الگو، به‌سوی کسب مرجعیت درونی، تقویت اعتماد اخلاقی به خود و استقلال اخلاقی سوق می‌دهد؛ بنابراین، مفهوم تقلید که در کانت مبهم و در مواردی حتی مطرود به‌نظر می‌رسد، اما با تفسیری که کرسگارد از مفهوم خودآیینی دارد می‌توان آن را در چارچوب نظریه الگوگرایی به شکل سرمشق‌گیری تأمل‌مدار بازسازی کرد؛ فرایندی که با خودآیینی اخلاقی، نه‌تنها در تعارض نیست، بلکه آن را تقویت و غنا می‌بخشد.

تعارض منافع

تعارض منافع ندارد.

ORCID

Simin Jahani

<https://orcid.org/0009-0003-2998-7224>

Mohsen Javadi

<https://orcid.org/0000-0003-3534-8843>

Zahra Khazaei

<https://orcid.org/0000-0001-8302-9674>

۱. در سرتاسر آثار زگزبسکی اصطلاح باور وجدانی، به‌عنوان معیار پذیرش و اعتماد به مرجعیت معرفتی و عملی مطرح می‌شود؛ و هرچند وجدان در نظریه او مفهومی کلیدی دارد، اما زگزبسکی این مفهوم را به صورت فنی و مستقل، تحلیل نمی‌کند؛ بنابراین به نظر می‌رسد این ابهام موجب نقد مبنای نظری الگوگرایی و مرجعیت معرفتی در دیدگاه او شود؛ و نکته مهم دیگر این که آیا وجدان می‌تواند معیار خوبی برای تشخیص باشد؟

منابع

- پایپر، مارک. (۱۴۰۰). «چرا کانت خودآیینی را محترم می‌شمارد؟». ترجمه میثم محمدامینی، در «فقط استدلال، مهم‌ترین ۱۰۰ استدلال فلسفه غرب». ویرایش مایکل بروس و استیون بارین. تهران: فرهنگ نشر نو. (چ ششم)، صص ۳۵۹-۳۶۱.
- تیموتی، چپل (۱۴۰۰). «ارسطو». ترجمه محمد زندی، در متفکران بزرگ فلسفه اخلاق. گردآوری و تدوین تام آنجی‌یر. به کوشش و ویرایش کاوه بهبهانی. تهران: لگا، صص ۸۴-۵۷.
- جانسون، رابرت ن. (۱۳۹۵). فلسفه اخلاق کانت (دانشنامه فلسفه استنفورد). ترجمه مهدی اخوان. تهران: ققنوس.
- دیلون، رابین س. (۱۳۹۴). احترام (دانشنامه فلسفه استنفورد). ترجمه راضیه سلیم زاده. تهران: ققنوس.
- ریث، اندروید. (۱۴۰۲). «فلسفه اخلاق کانت». ترجمه مهدی خسروانی، در تاریخ فلسفه اخلاق ج دوم. ویراسته راجر کریسپ، زیر نظر محسن جوادی. تهران: هرمس، صص ۷۶۷-۷۳۱.
- زگزیسکی، لیندا. (۱۴۰۱). الگوگرایی در اخلاق. ترجمه امیرحسین خداپرست. تهران: کرگدن.
- کانت، ایمانوئل. (۱۴۰۰). بنیادگذاری مابعدالطبیعه اخلاق. ترجمه سید مسعود حسینی. تهران: نشر نی (چ اول).
- کانت، ایمانوئل. (۱۳۹۴). بنیاد مابعدالطبیعه اخلاق. ترجمه حمید عنایت و علی قیصری. ویراست جدید. تهران: خوارزمی (چ دوم).
- کانت، ایمانوئل. (۱۳۹۸). دین در محدوده عقل تنها. ترجمه منوچهر صانعی دره بیدی. تهران: نقش و نگار. (چ پنجم).
- کانت، ایمانوئل. (۱۴۰۰). بنیان‌گذاری برای مابعدالطبیعه اخلاق. ترجمه سید مسعود حسینی. تهران: نشر نی (چ اول).
- کریستن، جان. ۱۴۰۲. «خودآیینی». ترجمه محسن جوادی، در تاریخ فلسفه اخلاق ج سوم. ویراسته راجر کریسپ، زیر نظر محسن جوادی. تهران: هرمس، صص ۱۱۶۲-۱۱۳۳.
- کورنر، اشتفان. (۱۳۸۹). فلسفه کانت. ترجمه عزت‌الله فولادوند. تهران: خوارزمی. (چ سوم).
- گاتلیب، پائولا. (۱۴۰۰). ارسطو: اخلاق نیکوماخوسی. ترجمه ایمان خدافرد. تهران: زندگی روزانه.

مک‌لاود، کرولین. (۱۳۹۵). *اعتماد (دانشنامه فلسفه استنفورد)*. ترجمه امیرحسین خداپرست. تهران: ققنوس.

هوفه، اُتفَرید. (۱۳۹۲). *قانون اخلاقی در درون من: درآمدی بر فلسفه عملی ایمانوئل کانت*. تألیف و ترجمه رضا مصیبی. تهران: نی.

References [In Persian]

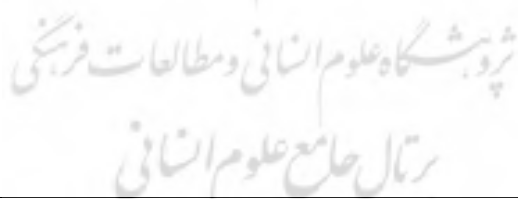
- Bortolan, A., (2024), *Epistemic emotions and self-trust. Phenomenology and the Cognitive Sciences*, Published online: 02 september.
- Dumler-Winckler, E., (2024), Moral exemplarity: The trouble with Linda Zagzebski's semantic theory of exemplarity. *Journal of Religious Ethics*, 52(1), 1–27.
- Feinberg, Joel, (1980), “*The Idea of a Free Man.*” In *Rights, Justice, and the Bounds of Liberty: Essays in Social Philosophy*, edited by J. Feinberg, Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Fossheim, Hallavard J. (2006). “*Habituation as Mimesis.*” In *Values and Virtues: Aristotelianism in Contemporary Ethics*, edited by Timothy Chappell, 105– 117. Oxford: Oxford University Press.
- Govier, Trudy, (1993), *Self-Trust, Autonomy, and Self-Esteem*, Hypatia, Vol. 8, No. 1 (Winter, 1993), pp. 99-120.
- Herd, Jennifer A, (2019), Focus on Exemplarity: exemplarity between tradition and critique. *Journal of Religious Ethics, JRE* 47.3:552–565.
- Hovda, Jeremy D., (2018). The Role of Exemplars in Kant's Moral Philosophy, *Etica & Politica / Ethics & Politics*, XX, 2, pp. 31-44.
- Javadi, Mohsen, (2010), “*The Idea of Moral Autonomy in Kant's Ethics and its Rejection in Islamic Literature*”, In book: *Cultivating Personhood: Kant and Asian Philosophy*. pp.732-740.
- Kant, Immanuel, (2011), *Groundwork of the Metaphysics of Morals*. English translation by Mary Grego, Revised by Jens Timmerman, German text from the second original edition (1786), Cambridge University Press.
- Kant, Immanuel, (2015), *Critique of Practical Reason*. translated and edited by Mary Grego; translation revised by Andrews Reath, Cambridge University Press.
- Kant, Immanuel, (2006) , *Anthropology from a Pragmatic Point of View*, translated and edited by Robert B. Louden, Cambridge University Press.
- Korsgaard, Christine M., (1996), *The Sources of Normativity*. Cambridge University Press.
- Korsgaard, Christine M., (2009), *Self-Constitution Agency, Identity, and Integrity*, Oxford University Press.

- Kristjánsson, K. (2017), Emotions targeting moral exemplarity: Making sense of the logical geography of admiration, emulation and elevation. *Theory and Research in Education*, 15(1), 1-18.
- Rompf, S. A. (2015), *Trust and Rationality: An Integrative Framework for Trust Research*. Springer VS.
- Watson, Lani; Wilson, Alan T., (2019), "Review Essay: Exemplarist Moral Theory", *Journal of Moral Philosophy*, vol. 16, no. 6, pp. 755-768.
- Zagzebski, L. T., (2012), *Epistemic Authority*. Oxford University Press.
- Zagzebski, L. T., (2013), *Moral exemplars in theory and practice*. *Theory and Research in Education* 11(2) 193–206.
- Zagzebski, L. T., (2017), *Exemplarist Moral Theory*. Oxford University Press.

References [In Persian]

- Christman, John. (2024). "Autonomy." Trans. Mohsen Javadi, in *A History of Moral Philosophy*, Vol. 3. Edited by Roger Crisp, under the supervision of Mohsen Javadi. Tehran: Hermes, pp. 1133–1162. [In Persian]
- Dillon, Robin S. (2016). *Respect (Stanford Encyclopedia of Philosophy)*. Trans. Razieh Salimzadeh. Tehran: Qoqnoos. [In Persian]
- Gottlieb, Paula. (2022). *Aristotle: Nicomachean Ethics*. Trans. Iman Khodafard. Tehran: Zendegi-ye Roozaneh. [In Persian]
- Höffe, Otfried. (2014). *The Moral Law within Me: An Introduction to the Practical Philosophy of Immanuel Kant*. Written and translated by Reza Mosayebi. Tehran: Ney. [In Persian]
- Johnson, Robert N. (2017). *Kant's Moral Philosophy (Stanford Encyclopedia of Philosophy)*. Trans. Mahdi Akhavan. Tehran: Qoqnoos. [In Persian]
- Kant, Immanuel. (2016). *Groundwork of the Metaphysics of Morals*. Trans. Hamid Enayat and Ali Gheysari. New edition. Tehran: Khwarazmi (2nd ed.). [In Persian]
- Kant, Immanuel. (2020). *Religion within the Bounds of Bare Reason*. Trans. Manouchehr Sanei Darrehbidi. Tehran: Naqsh o Negar. (5th ed.). [In Persian]
- Kant, Immanuel. (2022). *Groundwork for the Metaphysics of Morals*. Trans. Seyyed Masoud Hosseini. Tehran: Ney Publications (1st ed.). [In Persian]
- Kant, Immanuel. (2022). *Groundwork of the Metaphysics of Morals*. Trans. Seyyed Masoud Hosseini. Tehran: Ney Publications (1st ed.). [In Persian]

- Körner, Stephan. (2011). *Kant*. Trans. Ezzatollah Fooladvand. Tehran: Khwarazmi. (3rd ed.). [In Persian]
- McLeod, Carolyn. (2017). *Trust (Stanford Encyclopedia of Philosophy)*. Trans. Amirhossein Khodaparast. Tehran: Qoqnoos. [In Persian]
- Piper, Mark. (2022). "Why Does Kant Value Autonomy?" Trans. Meysam Mohammadamini, in *Just the Arguments: 100 of the Most Important Arguments in Western Philosophy*. Edited by Michael Bruce and Steven Barbone. Tehran: Farhang-e Nashr-e No. (6th ed.), pp. 359–361. [In Persian]
- Reath, Andrews. (2024). "Kant's Moral Philosophy." Trans. Mahdi Khosravani, in *A History of Moral Philosophy*, Vol. 2. Edited by Roger Crisp, under the supervision of Mohsen Javadi. Tehran: Hermes, pp. 731–767. [In Persian]
- Timothy, Chappell. (2022). "Aristotle." Trans. Mohammad Zandi, in *Great Thinkers in Moral Philosophy*. Compiled and edited by Tom Angier. Prepared and edited by Kaveh Behbahani. Tehran: Lega, pp. 57–84. [In Persian]
- Zagzebski, Linda. (2023). *Exemplarist Moral Theory*. Trans. Amirhossein Khodaparast. Tehran: Kargadan. [In Persian]

استناد به این مقاله: جهانی، سیمین، جوادی، محسن، خزاعی، زهرا. (۱۴۰۴). بررسی نسبت خودآیینی کانت و الگوگرایی اخلاقی از منظر زگزبسکی، فصلنامه علمی حکمت و فلسفه، ۲۱(۸۴)، ۳۵–۶۲. doi: 10.22054/wph.2026.87811.2330

Hekmat va Falsafeh (Wisdom and Philosophy) is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.